

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Catechesis

Rhegius, Urbanus

Magdeburgae, 1543

VD16 R 1734

Si Vacat, Mi Frater, colloquamur aliquandiu de Christianismo, ne nomen nostrum, & eius mysterium ignoremus. dic mihi obsecro, Nascuntur ne Christiani, an fiunt.

urn:nbn:de:hbz:466:1-33578

FRIDERICHVS.

SI VACAT, MI PRA-
ter, colloquamur aliquan-
diu de Christianismo, ne
nomen nostrum, & eius
mysterium ignoremus.
dic mihi obsecro, Nascun-
tur ne Christiani, an fi-
unt.

FRANCISCVS OTHO.

Omnes homines nascuntur peccatores &
inimici dei, sed postea fiunt Christiani per uerbum
dei. Oportet enim hominem denuo nasci, non ite-
rum ex utero materno, sed ex aqua & spiritu,
ut fiat Christianus.

FRIDERICHVS

Quid est uerbum dei.

OTHO.

Hoc quod deus nobiscum per Prophetas, Chri-
stum, & apostolos locutus est.

FRIDERICHVS.

Quid autem per illos nobis loquitur?

A 3

R. Otho

F. OTHO.

Adeo certè necessaria, ut sine ijs salutem æternam consequi nemo possit. **Primo** loquitur & tradit nobis uerba legis suæ, uel decem præceptorum, ut discamus quomodo deo sit seruiendum, quæ bona opera sint facienda, quæ mala apera fugienda, hæc doctrina ostendit nobis peccata nostra, & damnat nos, quippe transgressores, quia nemo perficit eam. **Deinde** tradit nobis **Deus** **Euangelium** gratiæ suæ, in quo discimus, quomodo præcepta **Dei** possint impleri, quomodo nobis cõtingat remissio peccatorum, quomodo peccator à peccatis liberetur, iustus, & saluus fiat per **Christum** **Dominum** nostrum. **Et** exhibentur nobis in **Euangelio** sacra & infalibilia signa gratiæ **Dei**, **Baptismus**, & **Sacramentum** **Eucharistiæ**. **Postremo** docet nos **Christus** in uerbo suo, ueram & perfectissimam orandi formulam, ut deum patrem rectè oremus pro omnibus necessarijs, & exoremus.

FRIDERICHVS.

Recense igitur mihi primum decem præcepta, eaq; declarato.

F. OTHO.

Primum præceptum dei.

Ego sum **DOMINVS** deus tuus**Non**

Non habebis deos alienos coram me.

Ut tu facilius percipias doctrinam pietatis, hoc ordine præcepta tractabo. **Primo** docebo quæ bona opera in unoquoq; præcepto exigantur. **Secundo** quæ mala opera prohibeantur, **Tertio** quæ sit pœna transgressorum. **Quarto** quæ præmia sint promissa legem seruantibus.

I
II
III
IIII

FRIDERICHVS.

Cur præcipit deus, ne alienos deos habeamus cum re uera non sint ulli dij alij, præter unum deum, qui creauit coelum & terram, & omnia quæ in eis sunt?

E. OTHO.

Est quidem unus tantum deus uerus, nempe pater domini nostri Iesu Christi, & noster pater misericordiarum, & deus omnis consolationis. Verum diabolus, hostis humani generis, excæcat homines, ut sibi multos deos confingant in creaturis, in quibus diuinum auxilium quærunt, nempe ueniam peccatorum, protectionem in omnibus periculis, prosperitatem, & ueram salutem. Nam si homo in aliqua creatura per fiduciam cordis hæserit, in eam spem posuerit, quasi ad illam in omni necessitate tuto queat confuge

re hanc sibi in deum erigit, & idolum ex ea facit. Sicut auari fidunt opibus, potentes suæ potentie, alij alijs creaturis fidunt neglecto deo uero, qui tamen solus uult, & potest iuuare, & eripere ex omni periculo.

FRIDERICHVS.

Enumera nunc, ut promisisti, bona opera primi præcepti.

P. OTHO.

Moses & prophetae, qui sunt interpretes legis, potissimum hæc quatuor opera in hoc præcepto exigunt.

I Fidem ut credamus in deum patrem, in filiū incarnatum Iesum Christum, & in spiritum sanctum, deum unum, sed tres personas. Et hic observa, nullam esse ueram fidem in deum, nisi fidem in Iesum Christum. Nam pater propulsit Iesum Christum nobis ut thronū gratiæ. Nemo (inquit Christus Ioan. 14.) Venit ad patrem, nisi per me. Ipse est mediator unicus inter deum & hominem, noster aduocatus apud patrem in cælis, & unica propiciatio pro peccatis nostris, imo totius mundi, noster unicus redemptor. Quare qui sine Christo mediatore nostro uolunt deū accedere, ut Iudæi, Turcæ, & Ethnici, repelluntur a deo, non inuenient patrem, sed iudicem in exorabi-

Hebr. 14.

Ioan. 14.

1. Ioan. 2.

Rom. 3

1. Tim. 2

Ephe. 2. 3.

D. V R B. R H E G. S

exorabilem. **P**er **I**solum **C**hristum **I**esum habemus aditum cum fiducia ad patrem, semper igitur eo mediatore utendum est, quoties cum deo agendum. **D**eus propter peccata nostra iure nobis irasceretur in æternum, sed **C**hristus sua morte nos reconciliauit patri. **I**deo primum præceptum exigit fidem in deum, sed per **C**hristum, qua una, uerus deus inuenitur & retinetur. **I**udei dicebant, **H**ic est deus uerus noster, qui est deus **A**braam, **I**saac, & **I**acob, qui eduxit nos ex **A**egypto. **C**hristiani autem dicunt, **H**ic est uerus deus noster, qui nobis **C**hristum **I**esum filiū suum misit. ut nos à potestate diaboli redimeret. **I**ta nos certo inuenimus, apprehendimusq; uerum deum in propiciatorio nostro **I**esu **C**hristo, qui est natura filius dei unigenitus, extra hunc unicum mediatorem, deus nec agnosci potest, nec inueniri, & sic apprehendi, ut apud eum gratiā & auxilium inuenias, sicut **C**hristus ad **P**hilippum **I**oan. 14. ait, **P**hilippe qui uidit me, uidit patrem. **N**on credis quod ego in patre sim, & pater in me? **H**uc pertinent & illa firmiter credere omnes articulos fidei. **B**reuiter, omni uerbo dei credere, mimis & promissionibus.

Diligere deum ex **toto corde** **D**eus. 6. **I**psè **I**
tota anima **est creator**
totis uirib9 **& pater no**

ster, qui prior nos sic dilexit, ut filium suum unigenitum miserit in mundū, ut uiuamus per eum, I. Ioan. 4. Ideo deum uicissim supra omnia, qui ppe summum **BONVM**, diligere debemus,

III **T**imere deum. Deut. 6. Dominum deum tuum timebis, & illi soli seruias. Quem timebimus iustus, quam hunc dominum dominantium, deum magnū petentē & terribilem, Deut. 10. qui potest & animā & corpus perdere in gehēna, Matt, 10.

IIII **S**perare in deum, q̄ quicquid nobis in Christo pollicitus est gratiæ, consolationis & auxiliij, id ipsum certo sit propter Christum prestaturus. Nam deus est ueritas, qui fallere & mentiri non potest. Huc pertinet & patientia, in cruce expectans auxilium. Ita uides in primo præcepto quomodo Deus sit colendus, interiori cultu, nempe cordis fide, delectatione, timore, spe.

FRIDERICHS.

Que mala opa sunt prohibita primo præcepto?

F. **O**THO.

Impietas, nō credere in deū **E**uāgelio nolle credere, in creaturas & sanctos credere, auxiliū ab eis sperare fide reorū meritis et intercessionibus, fidere proprijs meritis.

Tentare deum, superstitiones sectari.

Hec uont
peccat a cō
tra I. præ=
ceptum.

ri. Idololatriam et magicas arteis
exercere,

Errores in fide, & prauas opinio=
nes de deo docere, tueri.

Deum odio habere, impatiēter fer
re crucem.

Deum contemnere.

Dubitare de promissa gratia, pro
uidentia, et auxilio dei in periculis
& plane desperare.

FRIDERICHVS.

Que pœna irrogabitur transgressoribus pri
mi præcepti? que item præmia deum timentibus
& amantibus proponuntur?

F. O T H O.

Deus temporaliter & æternaliter puniet im
pios, & contemptores uerbi sui. Minatur enima
talibus maledictionem, vngluck, vnfal in omnia
bus rebus.

Famem.

Pestem.

Gladium, uel bellū. Nam in excidio

Febres. Ierusalem decies cente=

Ardorem. na milia hominū inter

Aerē cor=
ierūt, ut ex Iosepho, Fla
ruptum. uio et Aegesippo colli=
gitur

gitur

CATECHESIS

gitur causa erat, noluerunt in Ie-
sum Christum credere, tempus ui-
sitationis suae non agnouerunt.

Rubiginem, id est, corruptionem se-
getum.

Caelū aeneū } id est, non erit plu-
Terram ferream. } uia, igitur nulla fer-
tilitas.

Poenae
sunt.

Deut. 28.

Vredinem, qua herbae, frutices &
arbores aduruntur.

Ulcerā.

Scabie, & pruriginē incurabilē,
Amentiam, cæcitatem, furorem mē-
tis, qualem nunc cernimus in ho-
stibus uerbi dei.

Exilium & breuiter omnes calami-
tates, quae in hoc seculo homini
accidere possunt. Atq; esto impij
in mundo aliquam diu interdum
floreant, tamen post momentum
terrenae felicitatis, poenam luent
interritum aeternum. 2. **Theff. 1.**

Pijs autem deus & in hoc seculo multa insi-
gnia bona promittit, & largitur, & tandē etiā
sempiternam uitam post exilium huius mundi
iuxta illud. 1. ad **Timoth. 4.** **Pietas** habet promif-
siones

ſiones uite præſentis, ac future, **Psal. 33.** Non
eſt inopia timentibus deum. **Et Psal. 32.** Oculi
domini ſuper timentes eum, & in eis qui ſperant
ſuper miſericordia eius, ut cruat à morte ani-
mas eorum, & alat eos in fame. **Psal. XII.** Beatus
uir qui timet dominum. **Psal. 144.** Deus uolun-
tatem timentium ſe faciet, deprecationem eorū
exaudiet, ſaluos faciet eos. **Et propheta paſſim**
beatos pronunciant ſperantes in deum. **Matt. 21.**
Credientibus & in fide orantibus **Chriſtus** omnia
quæ petunt, certiffime promittit. **Ioan. 3.** Qui
credit in **Ieſum Chriſtum**, non peribit, ſed habe-
bit uitam æternam. **Matt. 5.** **Chriſtianorum** mer-
ces erit multa in cœlis.

Sed audi ſeriam dei comminationem, & com-
ſolantiſſimam promiſſionem huic præcepto ad-
nexam, **Exodi 20.**

Ego ſum dominus deus tuus
fortis zelotes, uiſitans iniquitatē
patrum in filios, in tertiā et quar-
tam generationem, eorum qui
oderunt me, & faciens miſericor-
diam in millia, iſis qui diligunt me,
& cuſtodiuunt præcepta mea.

Frido

CATECHESIS
FRIDERICHVS.

Quomodo intelligenda sunt hæc magnifica
uerba, Ego sum dominus deus tuus?

E. OTHO.

Quasi dicat, Ego sum uerus ille & unus deus
omnipotens, qui te & omnia creauit, à quo &
per quem omnia sunt, consistunt & conseruan-
tur ego unicus ille dominus protector & salua-
tor tuus, id est, qui te curo & seruo hic & in æ-
ternum, à quo omnia bona accipis. Nam etsi mul-
ta beneficia ab hominibus accipias, omnia tamen
hæc per eos à me accipis. Parentes enim tui &
alij benefactores, sunt meæ manus & instrumen-
ta mea, per quæ tot beneficia tibi confero, nam
utitur hoc loco Moses uenerabilissimo nomine
IHOVACH, quod nomen apud Hebreos plenè
est maiestatis, nulli enim unquam meræ creaturæ
communicatur, sed ubiq; unius ueri dei, unicam
& simplicissimam essentiam tribus personis com-
munem significat. Si ipse deus, est deus, id
est, seruator noster, ergo perire non possumus,
sed uiuimus per eum in æternum. Rursum cum
zelotes, sit, non feret contemptum sui, sed impios
in hoc seculo, & in futuro excruciat, horribi-
libus supplicijs.

Primum igitur præceptū accuratissime per
discas

discas. Nam est mensura, regula, & uirtus omnium malorum præceptorum, in quo alia omnia tanquam in capite pendent, uiuunt, uegetantur. Et fides, huius præcepti opus, est etiam caput, uita & uirtus omnium bonorum operum, sine fide enim nullum opus est bonum. Ideo omnia præcepta alia sunt referenda ad primum, hoc sine enim omnia opera fieri debent, nempe propter deum, ut præstentur in timore & fide dei, quia cupiamus deo grati esse & obedire. Et hoc modo omnia opera aliorum præceptorum, fiunt etiam opera primi præcepti & ueri cultus dei.

F R I D E R I C H V S

Declara mihi hanc regulam exemplo.

F. O T H O.

Filius pius ob id parentibus obedit, quia respicit ad autoritatem, & maiestatem mandati dei, qui hanc obedientiam præcepit, timet deum legislatorem, & uult deo parere. Parens noster charissimus in quarto præcepto didicit sibi à subditis deberi honorem, timorem & tributum, Et se uicissim subditis debere paternam curam, ut sapientia, & iustitia tueatur subditos. Cū igitur inter consiliarios suos sedet, & anxie curat, ut ante omnia provideatur uerbi ministris, ut sana fidei doctrina, & ueri cultus dei conseruentur.

Opera uocationis.

tur, cum in hac prouincia obequitat, ius dicit, lites dirimit, uiduas & pupillos, & ui oppressos tuetur, & in facinorosos animaduertit, & alia magistratus officia peragit, obsecro quorsum respicit? Nonne in primum præceptum. **T**imet deum, à quo potestatem hanc accepit, et ijs sumptibus & laborib. studet obedire deo, sunt enim cultus dei, quia sunt opera legitime uocationis in timore & fide dei facta.

Propter hunc nexum præceptorum dei, consequitur, in omnibus alijs peccatis, inesse transgressionem primi præcepti, Omnia enim peccata ex diffidentia, uel defectu fidei, & contemptu dei promanant. **D**um enim proximo incommodas, hinc certe prouenit, quod deum non satis times & amas, qui tibi proximum commendauit. **I**ta si primum præceptum seruaremus, nullum aliud præceptum transgredieremur.

FRIDERICIVS.

Enarra mihi secundum præceptum dei.

F. OTHO.

Non adsumes nomen domini dei tui in uanum.

Hoc præceptum exigit uerum usum diuini nominis, & prohibet abusum eius, **E**t docet cul

ura

D. VRB. RHEG.

tum Dei exteriorem, instruens os & linguam, ut quod corde credimus, ore confiteamur.

- Opera se**
cūdi præ-
cepti
sunt
- C**onfiteri nomen domini, & **Chri-**
stum coram hominibus.
 - G**ratias agere in omnib. & semper
beneficentissimo deo patri per
Christum.
 - L**audare, prædicare, magnificare,
non nos, & nostra, sed nomen do-
mini, gratiam **Christi.**
 - I**nuocare nomen domini in omni ad-
uersitate, & serio orare **Deum**
per **Christum** idq; semper.
 - I**urare per nomen dei, quando glo-
ria dei et proximi necessitas hoc
postulant. **Deut. 6.**
 - I**usiurandum fideliter seruare.
 - S**ynceriter docere uerbum dei.

Augustinus monet ut summa cum uenera-
tione & offensionis timore, nominemus glorio-
sum et terribile nomen dei, & ne hoc tanto the-
sauro unquam ad uanitatem abutamur.

In omni itaque periculo & angustia debet
Christianus ad nomen domini fideli corde con-
fugere, & deum inuocare pro auxilio contra
diabolum, & omnia nocumenta, & experiemur
B **præsen-**

presentiam & bonitatē patris coelestis qui multo est auidior ad dandum, quam nos ad accipiendum. Est enim diues in omnes inuocantes se, & uerax, & seruans promissionum suarum **Ioël. 2.** Omnis qui inuocauerit nomen domini, saluus erit. Et **Psal. 50.** Inuoca me in die tribulationis, Eruam te, & tu honorificabis me. **Psal. 144.** Prope est dominus omnibus inuocantibus eum in ueritate.

Coniunge item gratiarum actionem semper precibus tuis, ut docet **Paulus Philip. 4.** Semper enim sine intermissione innumera beneficia accipimus á deo. Semper igitur gratias agamus deo, ut **Psal. 117.** Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in aeternum misericordia eius. Item dominus fortitudo mea, & laus mea, & factus est mihi in salutem. Item **Psal. 119.** Misericordia domini plena est terra. Duo sunt incitamenta quibus ad semper orandū et gratias agendas extimulamur. **Aduersitates,** Et beneficia dei continua. **CruX** paterna uoluntate dei nobis imponitur, ut **Christo** capiti nostro conformemur, ut ad poenitentiam uocemur, & fides nostra exerceatur in adflictionibus, quæ nos urgent, ut oremus pro auxilio. **Orantes** exaudimur & experimur quam bonus, ueraxq; sit dominus. Et dicimus

dicimus cum **P**salmista, Bonum est domine, quod humiliasti me, ut discam iustificationes tuas. **P**ater cœlestis, quem diligit corripit, et flagellat omnē filium quem recipit, nō in hoc ut eum perdat, sed ut ei impertiat sanctimoniā suā, **H**eb. 12. **M**agna & firma cōsolatio est **C**hristianis, quod norunt tribulationes consilio dei nobis accidere, & esse signa dei miserentis, & saluare nos uolentis. **I**deo inuocant dominum in die malo, & exercent fidem, spem et patientiam suam.

Negare in persecutione **C**hristum, & obmittere cōfessionē & prædicationem diuini nominis, sicq; ingratum esse pro beneficijs dei innumerabilius.

Ne & sua laudare, nomen domini aut uerbum eius blasphemare, de prauare.

Mala opera uel peccata contra secundum præceptum. **P**rophana colloquia de rebus diuinis habere, ut **E**picurei solēt, qui derident doctrinam de resurrectione, cuiusmodi est 55. cap. **P**linij senioris libro septimo de animabus & resurrectione.

Nunquam uel negligenter, & pharisæice orare, inuocare sanctos

CATECHESIS

in cœlo, uel idola in terris.

Errores in fide spargere. Et impi-
os cultus contra uerbum dei in-
stituere, tueri.

Perierare per nomen domini, deci-
pere, mentiri, execrari, & ex le-
uitate citra omnem necessitatem
iurare per nomen domini, ut pro-
phanū uulgus militum & equi-
tum facit.

FRIDERICVS.

Quæ est pœna ab utentium nomine domini?

F. OTHO.

Dominus secundo præcepto seriam commi-
nationem annectit. **N**on erit impunitus qui su-
per rem uanam nomen eius assumpserit, **D**eui. 5.
Est enim tale peccatum, crimen læsæ maiestatis
diuinæ. **H**eresiarchæ qui scripturas deprauant,
hereses docent, monitiq; non resipiscunt, hor-
ribili pœna nempe cecitate mentis puniuntur,
& in sensum reprobum traduntur, deniq; hor-
renda plerunq; calamitate opprimuntur, ut **M**o-
nasterienses, pseudoprophetæ in **V**estphalia no-
stro seculo miserabiliter trucidati perierunt.

Agricolæ anno domini 1525. mouerunt
seditionē in **G**ermania per abusum et prætextum
diuini

diuini nominis. **E**uangelij. & **C**hristiane liber-
tatis, & pauculis mensibus occisa sunt centum
millia rusticorum.

Arius blasphemabat **C**hristū, & sordidam
animam per anum in latrinam effudit.

Cerinthum, qui similiter **C**hristi diuinita-
tem negare ausus est. domus in qua balneabatur,
collapsa contriuit.

Rabsacem **A**ssyrium, blasphemum in **D**eum
Israelis, angelus domini cum centum, octoginta
quinq; millib. una nocte occidit, 4. **R**eg. 18. 19.
Deniq; omnes mundi historie testantur, periu-
ros homines poenam nunquam euasisse.

FRIDERICHVS.

Que autem premia sunt proposita recte
utentibus nomine **D**eī?

F. **O**THO.

Horum premiorum magnitudinem nemo
unquam enarrauerit, audisti ex **I**oēle, inuocanti-
bus nomen domini salutem promitti.

Et **I. Reg. I.** **Q**uicunq; honorificauerit me,
glorificabo eum. **P**salmus 17. **L**audans inuocabo
dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

Psalmus 14 **Q**ui iurat proximo suo & non
fallit, promissionem habet, quod in domini ta-
bernaculo habitabit, & in monte sancto eius re-

B 3 quiescet

quiescet. Et qui in nomine Christi orat, promissionem habet, se à deo omnia quæ petierit accipiturum.

Obsecro quanta bona sunt, saluari, glorificari à deo, eripi ab inimicis, habitare in tabernaculo dei, omnia quæ petieris à deo accipere. Quid insuper desiderabis, si illa fueris consecutus?

FRIDERICHVS.

Audiam nunc à te perlibenter enarrationem tertij præcepti?

III

F. OTHO.

Memento ut diem Sabbathi sanctifices,

Præcipuū sabbathum, id est festus dies apud Hebreos erat, dies septimus in septimana. Causam eius Gen. 3. uidemus. Et Exod. 20. Deus sex diebus fecit coelum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Et die septimo requieuit. Idcirco benedixit dominus deus diei septimo sabbathi & sanctificauit eum.

Hoc tertium præceptum uocatur à theologis partim ceremoniale, partim morale. Nam feruari die septimo erat ceremonia Iudeis præcepta & obseruanda, usq; ad Christi aduentum primum

primum ut **Isaias** cap. 66. docet. **I**am autem exhibitio **C**hristo, illa ceremonia figuralis neminem **I**udeorum obligat, sed ut umbra legis, presente luce euanuit, **Colos.** 2. **E**t **C**hristiani sunt liberi à ceremonijs **M**osaicis. **B**ed morale & principale in illo præcepto, est sanctificatio illa est huius præcepti nucleus, & manet omnibus seculis. **D**ebet enim dies aliquis sanctificari, id est, in res sanctas collocari, ut etiam nos sanctificemur, festo enim die debet tractari, legi, audiri, & diligenti meditatione perdisci uerbum dei, lex & **E**uangelium, quo nos mundamur & sanctificamur. **I**oan. 15. & 17. **S**icut dominus **Exo.** 31. ait, **V**idete ut sabbathum meum custodiat, quia signum est inter me & uos, ut sciatis, **Q**uia ego **D**ominus, qui sanctifico uos.

In **A**ctis **A**postolicis, uidemus quæ fuerint in sabbatho exercitia **I**udeorum nempe legere, exponere, discereq; legem, & prophetas, in quibus deus nobiscum loquitur, & per suam ueritatem nos sanctificat. **N**os **C**hristiani ne iudaissemus, obseruamus octauum uel potius primum diem qui **D**ominicus uocatur, **A**pocal. 1. à domino nostro **I**esu **C**hristo, qui eo die resurrexit à mor-

B **A** **tuis**

CATECHESIS

o
tuis, cuius obseruatio ab apostolis ad nos dima-
nat. Nam **Paulus** **I. Cor.** 16. iubet eleemosinas
conferre in una sabbathorum, id est, dominico
die, ut etiam **Chrisostomus** intelligit.

Sanctificamus & nos **Christiani** alios quos-
dam dies in libertate **Christiana**, id est, segrega-
mus, & separamus domino, ut audiamus uerbum
dei, uel deum in nobis loquentem. **S**eruiuntq; no-
stri festi dies fidei, quando in eis recordamur
creationis & conseruationis rerum omnium
& recreationis nature lapsæ, quæ per filium dei
facta est. **E**t charitati, concedimus enim seruis &
ancillis nostris quietem, ut uires recuperent.

F R I D E R I C U S.

Quæ sunt bona opera nobis præcepta in ter-
tio mandato?

F. O T H O.

Docere, audire, discere, meditari
uerbum **Domini** serio & atten-
tissime.

Interesse **Christianorum** cæremoni-
ijs in diebus festis.

Verum usum cæremoniarum sacra-
rum diligēter retinere, & tueri.

Sacramentis iuxta institutionem
Christi uti.

Sobrie

Opera
bona sab=
bathi,

Sobrie uiuere, ne crapula & ebrietas meditationem uerbi dei impediant.

Conferre in alimoniam pauperum eleemosynas in templo.

Pro nostra uirili curare ut ministerium uerbi & sacramentorū conseruetur ac floreat.

Infirmos uisitare, ac consolari.

Domi familiam nostram in catechismo fideliter instituere.

Precipit itaq; tertium hoc præceptum, externum cultum dei in cæremonijs ecclesiasticis

Conciones, & Christianas cæremonias contumaciter negligere, hoc est, **R**aro uel nunquam interesse quasi ad te nihil pertineant.

Sacramentis non uti. uel ea contemnere uel secus tractare, q̄ **C**hristus sacramentorum autor docuit ut pontifices, fecerūt ex cæna domini sacrificium quotidianum pro uiuis, & mortuis.

Trans=
gressiones
uel pecca=
ta tertij
præcepti,

Verbo dei docēdo & discendo nullam diligentiam adhibere.

Ministerium uerbi abolere: **I**mpias

A 5

cæremo

CATECHESIS.

ceremonias instituere, & quod
prophanum uulgus facit, festis
diebus tantum conuiuari, ludere,
carnis desideria sectari, neglecto
uerbo dei, uel eo die operari, &
negligere uerbum dei ac offen-
dere proximum nihil expendere
pauperibus, uel ad conseruatio-
nem ministerij uerbi.

Familiam negligere, cam nõ exer-
cere in catechismo, uel impedire
ne queat audire conciones euan-
gelicas.

FRIDERICVS

Quæ sunt pœnæ malorum operum, & quæ
sunt præmia bonorum operum in tertio præce-
pto?

I. OTHO.

Quam uehementer execretur dominus hu-
ius mandati præuaricationem, ex 15. cap. Num.
intelligitur. Collegerat Iudeus die Sabbathi li-
gna, & dominus iussit eum lapidibus obrui, ut
moreretur. Et nostro seculo multæ calamitates
proculdubio propter huius præcepti contem-
ptum accidunt. Tanta enim est impietas & tam
inexplebilis auaritia hominum, ut contemnant
festos

festos dies ecclesie, uerbum dei, & pias cere-
 monias. **Q**ui autem deum operibus bonis huius pre-
 cepti honorat, nihil ex eo ocio detrimenti in re
 familiari accipit, sed benedictiones corporales
 & spirituales a domino consequitur. **S**icut **C**hri-
 stus **M**atth 6. promisit. **Q**uerite primū regnum
 dei, & iustitiam eius, & hæc omnia (quæ ad ui-
 ctum & amictum pertinent) adijciuntur uobis
Et audi amenissimam paradysum benedictionum
 dei spiritualium. **D**um audis seruo euangelium
 consequeris ex uerbo dei, fidem, remissionem
 peccatorum, spiritum sanctum, notitiam dei, &
 tui, reconciliationem cum deo, pacem conscien-
 tiæ, gaudium spiritus, donum ueræ iustificatio-
 nis, & uitæ eterne. **E**t **C**hristus **I**oan. 14. ait, **S**i
 quis diligit me, sermonem meum seruabit. **E**t pa-
 ter meus diliget eum, & ad eum ueniet, &
 mansionem apud eum faciemus. **O**bsacro te quid
 unquā præclarius ob omnibus prophetis et euan-
 gelistis promissum est nobis, quod non sit com-
 prehensum, hac una **C**hristi promissione? **N**am
 ubi pater, & filius & spiritus sanctus mansione
 faciunt, ibi est summa bonorum omnium.

RIDERICHVS.

Elucida iam mihi & quartum præceptum
 dei.

I. **O**tho

F. OTHO.

IIII **Honora Patrem tuum, & Matrem tuam.**

Audisti primam legis tabulam, **T**ria præcepta prima, quæ docent summum dei cultum interiorem, & exteriorem, **S**equitur iam secunda tabula septem aliorum præceptorum, quæ docent officia erga proximum. **I**nter quæ primum est de honore parentum, & obedientia erga parentes, & alios, quibus parentes suam uicem committunt.

Si intellexeris quid sit honorare, & quid appellatione patris & matris dominus significet, mox totius præcepti sensum habes

Honorare est honorificè de parentibus sentire, nempe quòd deus nos eis subiecerit, quod uoluntate et ordinatione dei ipsi nobis præsent, nos uero ipsis subsimus, & eis ex animo tribuere sapientiam, & iustitiam, id est libenter parere eorum iudicio & auctoritati, & si interdum quod humanum est, peccauerint, & errarint, peramanter & reuerenter condonare, excusare, & tegere errata.

Parentum autem appellatione usu linguarum omnium, honorantur etiam magistratus, pastores

res

res animarum. preceptores, & patresfamiliâs,
ac matresfamilias, Hos omnes à nobis honorari
uult lex diuina.

FRIDERICVS.

Quæ sunt bona opera hic nobis præcepta,
quæ mala opera prohibita?

F. OTHO.

Animo, & externa reuerentia ho-
norare parentes eis in omnibus
obedire ex animo, **A**postolus ad
Ephef. 6. cap. ait, in domino.

Omnia filialis charitatis officia
eis exhibere. **D**um senescunt, de-
ficiunt, & egent, necessaria uitæ
suppeditare.

Bona ope-
ra.

Magistratibus, episcopis animarum
ecclesiæ matri spirituali, præce-
ptoribus, patribusfamiliâs debi-
tam præstare obedientiã, & quæ
eis debentur fideliter largiri.

Magistratibus autem debemus iure
diuino, ut **P**aulus **R**om. 13.

{ **H**onorem.

docet { **T**imorem.

{ **T**ributum,

{ **V**ectigal.

Per

Per tributum & uestigal intelliguntur omnia debita, onera externa, zins, zoll, schatzung, fronarbeit, kriegsreisung, hæc debentur magistratui, Denn regieren kost viel, es gehet viel daruber.

Mala opera uel peccata contra hoc præceptum.

Contemnere parentes, eorum iudicio & autoritati resistere, eos offendere, Non obedire in recte iussis, eos in necessitate derelinquere.

Magistratus contemnere, nolle obedire imperio eorum, eorum dicta & facta calumniari, seditionem mouere contra magistratum. Non pendere, uel fraudulenter pendere tributum & uestigal.

Præceptores & pastores animarum defraudare, debitam mercedem negare, eos despicere & calumnijs offendere.

Dominis ac patribus familias fraudulenter & negligenter seruire

FRIDERICVS.

Audio quid nos debeamus parentibus, & magistratibus, quid autem ipsi uicissim debent nobis

F? **O**tho

E. OTHO.

Apostolus ad Ephes. 6. tria cōplectitur, quæ nobis parentes debent, **P**atres inquit, educant **E**ducere. **E**rudire **E**rudire **H**ic habes primo curas & labores educandi, ut **C**orripere **C**orripere necessaria uitæ liberi habeant. **D**einde institutio nem in doctrina pietatis. **S**icut **M**oses **D**eut. 6. præcipit, **N**arrabis, uel ut **H**ebreus habet, ac ues uerbum dei filiis tuis. **E**t postremo habes correptionem paternam, disciplinam teneræ ætati maximè necessariam. **E**st enim imprudens & effrenis, quare coerceri debet certis exercitijs, laboribus, studijs, & pœnis, ut ijs tanquam frenis à peccatis retrahatur, & ad pietatem assuefiat. **S**icut **S**alomon **P**rouerb. 23. monet, **N**on subtrahas à puero disciplinam, uel castigationem. **S**i percusseris eum uirga, non morietur, sed liberabis animam eius ab inferno.

Magistratus uocari solent patres patriæ **N**am in externa disciplina debent omnia officia suis subditis, quæ **P**aterfamilias debet liberis & familie.

Sed **P**aterfamilias hoc officium debet familie, ut curet eā recte institui in uerbo dei, et prohibeat, atq; à domo ut pestem profliget impios cultus, falsam doctrinam, & quicquid sanæ doctrine aduersatur. **C**onsec

Consequitur itaq; magistratus officium esse, efficere ut doctrina religionis synceriter doceatur. **E**t errores et abusus aboleantur **E**t ut disciplina seuera in repub exerceatur.

Abominabilis error est, magistratum civilem æquare armentarijs, qui tantum uentri pecudum prospiciunt. **M**agistratus enim officium, non solum est corpora tueri, sed habet functionē longè excellentiorem, nempe totius decalogi defensionem. **H**æc enim est uera diffinitio potestatis seculi. **M**agistratus, est minister dei, in hoc constitutus, ut sanctissimam dei legem, quod ad externam disciplinam attinet, ui corporali tuatur.

Magistratus
quid.

Ideo non solum debet prohibere, & punire scelera, quæ contra secundam tabulam **M**osi facta sunt, qualia sunt parentum offensio, homicidia, adulteria, furta, rapinæ, periuria &c. sed etiam peccata in primam tabulam, qualia sunt blasphemia in deum, **E**picurei, **C**urtisanici & **P**liniani sermones, idololatria, impij cultus errores in fide.

Debetq; curare ante omnia, ut subditi rectè ex uerbo dei de religione doceantur, ut scholæ florent, & inuentus pia eruditione instituantur

Deum

Dein iudicium, & iustitiam facere, nocentes punire, bonos tueri, **1 Petri 2.** Non enim frustra gestat gladium **Rom. 13.** Et **Exod. 23.** Pauperis nō misereberis in iudicio, nec accipies munera, quæ etiam execant prudentes, & subuertunt uerba iustorum. Et **Iere. 22.** Facite iudicium & iustitiam, ut oppressum libertate de manu calumniantis, aduenam, pupillum, uiduam nolite contristare, neq; opprimatis iniquè, & sanguinem innocentium ne effundatis.

In primis nos ediscere hæc uerba regis **Iosaphat** iussit præceptor noster. (ut habetur **2 Paralip. 19.**) Ille cum iudices terræ in cunctis ciuitatibus **Iuda** constituisset, sic eos alloquitur, **V**idete quid faciatis. Non enim hominis exercetis iudicium sed domini, & ipse uobiscum est in iudicio, sit timor domini uobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Non est enim apud dominum deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.

Apostolus grauitè monet **DOMINOS** iuxta carnem. ne inflati fastu, in subditos tyrannidem exercent **Vos DOMINI** inquit, æquitatem, & æquabilitatem seruis exhibete, scientes quod **ET VOS DOMINVM HABEATIS IN COELIS;** ad **Coloss. 4.**

C

Hæc

Hoc in primis magistratum mouere debet, ut recte fungatur officio suo, quod deus in **Psalmo** 82. magistratum titulo sui nominis insignit, **Ego dixi dii estis, id est, Ego si decreui, ad hoc uos delegi, & uocauit, ut res diuinas defendatis, ut conseruari curetis sanam doctrinam Christi, ut tueamini ueram religionem, ut aboleatis errores, & cultus ab hominibus contra uerbum domini excogitados, ut conseruetis iustitiam, coniugia, pacem & omnem turpitudinem prohibeatis. Nam in his quae ad decem praecipua dei pertinent, idem est officium potestatis secularis in nouo testamento, quod erat regum piorum in Israel, sed deus in 17. cap. Deut. Constituit regem in Israel, custodem legis, & doctrinae religionis. Et non frustra **Dauid** cecinit, **Psal. 2.** Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, quod diligenter fecisse legimus **Christianos caesares, Constantinum Valentinianum, & Theodosium, qui legibus & gladio blasphemias & impios cultus prohibuerunt, & punierunt.****

FRIDERICVS.

Quae autem sunt poenae transgressorum in hoc praecipuo, quae item obedientium praemia?

F. OTHO.

Deut

Deut. 21. ducebatur filius inobediens, & contumax ad portam iudicij, & lapidabatur à populo. **L**iberis obedientibus promittit dominus longam uitam. **E**t scimus uitam eternam promitti seruantibus mandata dei. **E**t eterna damnatio manet prauaricatores legis. **E**t Rom. 13. docet **A**postolus, magistratui resistere & non obedire, esse peccatum mortale. **E**rgo inobedientes damnantur. **S**ic enim ait, **O**portet esse subditos, non solum propter iram, id est, poenam, uerum etiam propter conscientiam, id est, ne conscientia polluat peccato mortali. **E**rgo peccatum mortale est uiolare edicta magistratum, simul enim cõtemnitur deus qui nobis magistratus præfecit. **E**t iterũ, quisquis resistit potestati, dei ordinationi resistit. **Q**ui autem restiterint, sibiipsis iudicium accipient. **N**am principes non terrore sunt bene agentibus, sed male. **P**lerunque horribili mortis genere pereunt sediciosi.

Chore, **D**athan, **A**byron, erant sediciosi contra **M**osen, & terra dehiscens deglutiuit eos, uiuiq; in infernum descenderunt, **N**um. 16.

Absolon moliebatur seditionem contra patrem suum **D**avid, & in bello fugit, sitq; e queru pensilis, 2. **R**egum 16. 17.

Recordare rusticane cladis, in secundo præ-

C 2 cepto

cepto recensita. Christiani igitur ex animo magistratibus obedire debent. Sciunt enim se à DEO per ministerium potestatis secularis summa beneficia accipere, nempe leges ad hanc vitam utilissimas, pacem publicam, securitatem, defensionem uitæ, coniugum, liberorum, & rerum tranquillitatem ad quærendum uictum, ad discendam religionem, & alias honestas artes. Tolle magistratum é mundo, & solem substulisti. Quid enim aliud tum uideremus, quam horribiles tenebras inuitabilium calamitatum, bella intestina, direptiones bonorum, uiolationem liberorum, & coniugum, latrocinia, infinita pericula domi, & foris breuiter, omnium statuum perturbationem, & mundi desolationem certissimam.

FRIDERICVS.

Elucida mihi & quintum præceptum.

F. OTHO.

Non Occides.

V iam audies quæ officia debeamus proximo nostro.

Mansue

Mansuetudo **D**ulcis affectus cordis
 § **A**micos,
 erga **I**nimicos.

Beneuolentia, misericordia, pa-
 tientia, clementia, facilitas, tra-
 ctabilitas, φιλανθρωπία, id est,
 amor erga homines.

Humanitas, etiam in gestu corpo-
 ris & uultu.

Affabilitas, comitas, in uerbi.

Tueri uitam proximi, non iuuare,
 non approbare iniurias corpo-
 rum:

Placabilitas, iniuriarum & offen-
 sionum facile obliuisci, non esse
 uindictæ cupidum.

Iraisci, odium, maleuolentia,
 rancorem in corde fouere
 μισαρθρωσίαρ habere, qua
 lem legitur habuisse **T**imō

Atheniensis, qui odio homi-
 num in solitudinem conces-
 sit, nulla re perinde delecta-
 tus ac suspendijs hominum.

Iræ & odij signa prodere. **E**t

Virtutes
 uel **O**pera
 bona quim
 ti præcep
 ti.

Peccata contra hoc præceptum, ut exposuit Christus.

Matthæi. 5.

ut **Mattheus**, ait rhaca dicere fratri.

Palam conuiciari, dicere fratri, fatue, proditor, balatro, furcifer, homo trium literarum, iurgiosum contumeliosum esse, rixari discordias serere, & alere.

Occidere proximum, in necem alterius consentire, autorem esse homicidij, priuatam uindictam exercere, implacabilem esse, & immisericordem.

FRIDERICVS.

Cur igitur magistratus occidit fures, latrones & homicidas?

F. OTHO.

Quintum præceptum, prohibet uindictam priuatam, quæ ex odio & inuidia fit sine auctoritate magistratus.

At magistratus auctoritate & mandato dei plectit facinorosos. **In** hoc enim potestas seculi gladium à deo accepit, ut eum distingat in nocentes. **Neq;** enim exercet uindictam suo nomine ex inuidia, odio, ac maleuolentia, sed iussu dei

Cuius

cuius uicarij & ministri sunt magistratus in hoc
 foculo. Ita **A**postolus magistratum appellat dei
 ministrum, ac uindicem.

FRIDERICHVS.

Quæ statuuntur pœnæ transgressoribus quin
 ti præcepti, quæ promittuntur præmia obedi-
 entibus?

F. OTHO.

Pœna temporalis homicidarum, est occidi,
 quam dominus statuit **Gene. 9.** Qui effuderit
 sanguinem hominis, per hominem (id est magi-
 stratum) sanguis eius effundetur, quoniã ad ima-
 ginem dei factus est homo.

Leuit. 24 Qui percusserit, & occiderit ho-
 minem morte moriatur. Et **Christus Matth. 26.**
 Qui gladium acceperit (intellige sine iussu le-
 gum & magistratus.) gladio peribit.

Gala. 5. Inimicitia, lis, iræ seditioes, inuidia,
 cædes, uocantur opera carnis, & qui talia agunt,
 regni dei hæredes non erunt: Deus ipse custos
 est huius legis, nec sinit euadere homicidas. **Ge-
 nes. 4** dicit **Caino** fratricidæ, **Vbi** est **Abel** fra-
 ter tuus, uox sanguinis fratris tui clamat ad me
 de terra. **Vagus** & profugus eris super terram.
 Omnes homicidæ sunt timidi, nam conscientia
 furijs exagitantur. Quid dicam de præmijs?

C 4

nonne

nonne charitas quæ proximi corpus, uxorem, & res tuetur, est consummatio legis? Ideo amplissima præmia consequitur. Mansueti item audiunt **Luc. 6. Remittite & remittetur uobis.**

FRIDERICVS.

Quæ bona opera præcipit uobis sextum præceptum, quæ peccata prohibet?

F. OTHO.

Non Mechaberis.

VI

Hoc præcepto deus honorabile coniugium approbat & munit aduersus nefandam libidinē carnalium hominum.

Virtutes uel Opera bona sexti Præcipiti sunt.	}	Castitas	Cordis in	}	Cogitatio-	
		Pudicitia			nibus.	
		Verecundia			Desiderijs.	
}	}	Fides in proprio con= iugio.	in	}	Linga.	
					Corporis	Facie.
						Oculis.
}	}	Et quæ castita= tem conseruant cuiusmodi sunt.	}	}		Auribus.
					Tactu.	
					Temperantia.	
}	}	}	}	}	Sobrietas.	
					ieiunium.	
					Vigiliæ.	
}	}	}	}	}	Moderatio in	
					uestitu. Honesti labores. Ocia enim & desidia dia- bolo	

holo omnes fenestras & ianuas aperiunt. Nam
& ethnicus poeta cecinit.

Queritur Egistus, quare sit factus adulter,
In promptu causa est, desidiosus erat.

Ezechiel propheta cap. 16. causas **Sodomiti-**
ci sceleris recensens ait, **Ecce** hæc fuit iniquitas
Sodomæ sororis tuæ superbia, saturitas panis,
abundantia & ocium ipsius & filiarum eius.
Christianus fugiat crapulam, ebrietatem, luxum
in uestitu, ornatum exquisitiorem corporis, **Dei**
tet impudicorum consuetudinem auersetur li-
bros spurcos, turpesq; picturas, nam sunt irrita-
menta & fomenta libidinis.

Concupiscentia cordis, qua ho-
mo uxorem proximi concu-
piscit, obscenæ cogitatio-
nes, ita & **Christus** exponit
hoc præceptum **Matth. 5.**

Nutus oculorum impudicorum.

Turpes gestus corporis.

Libenter loqui, uidere, audire

Turpia, & spurciloquio de-
lectari.

Illicitus tactus sui ipsius & sex-
us foeminei.

Adulterium cõmittere & scor-
tari

Peccata con-
tra hoc præ-
ceptum,

C 5 tari

CATECHESIS

stari, **M**oses ait, **L**O THINAPH
 du solt nicht vnkeuschen, &
 generali uerbo omnem illi-
 citum concubitum prohibet,
 deniq; omnia prohibentur,
 quæ desideria carnis excitant,
 iuuant, & fouent.

FRIDERICVS.

Nunc mihi adulterorum, scortatorumq; pœ-
 nas & castorum præmia recense.

F. OTHO.

Adulter & adultera in lege **M**osi **D**eut 22.
 lapidabantur, & **I**oan. 8. **E**uangelium excludit
 tales à regno cœlorum. **I**. **C**or. 6. **H**eb. 13. **S**cor-
 tatores & adulteros iudicabit **D**eus. **I**udicium 19.
 & 20. ob stuprum uxori **L**euitæ illatum, occisa
 sunt in tribu **B**eniamin 63 millia bellatorum.

Salomon erat primum rex incomparabilis,
 sed patiebatur cor suum per mulieres formo-
 sas auerti à deo, ut tandem senex coleret deos
 gentium. **P**rimo igitur excæcatur cor eius. **D**e-
 inde excitantur in eum hostes, **A**dad, **E**domeus
 & **R**azon. **R**egnum eius scinditur, & auferun-
 tur à domo **D**avid decem tribus **I**srael. 3. **R**eg. II.
Verissime igitur docet propheta **H**oseas, libidi-
 uos

nosos cecitate cordis puniri, ut hominem exu-
ant & uelut obbrutescant. **Fornicatio**, inquit,
& uinum & ebrietas auferunt cor.

Gene. 34. propter stupratam **Dinam** filiam
Iacob occiduntur omnes uiri **Sichimitæ**, diripi-
untur eorum oues & armenta, paruuli, & uxo-
res abducuntur in captiuitatem, urbs fit præda
& omnia uastantur.

In **Genesi** inter causas diluuij, quo mundus
recens conditus perijt, recensentur libidines,
Gen. 6.

Subuertit dominus **Sodomã** & **Gomorrhã**
sulphure & igne de cœlo propter abominandas
spurcias libidinis, **Gen. 19.** Hanc pœnam cum
esset dominus **Sodomitis** illaturus, reuelat eam
Abraë, ut illud exemplum iræ dei, filijs suis &
familie suæ inculcaret, quo ab illis spurcitijs
per omnem uitam abhorrent, & caste uiue-
rent. **Gen. 18.** Ideo hæc exempla & nobis recen-
sentur, ne obliuiscamur deum nostrum, patiamur
in nobis regnare foedam libidinem.

Semper igitur personet in auribus tuis, mi-
frater grauißimum **Pauli** præceptum **I. Cor. 6.**
Fugite scortationem, omne peccatum quodcun-
que fecerit homo, extra corpus est, sed qui scor-
tatur, in proprium corpus peccat. **An nescitis**
quod

quod corpora uestra sint templum eius, qui in uobis est spiritus sancti, quem habetis a deo. Et non estis ipsi uestri iuris. Nam empti estis precio, Glorificate iam deum in corpore uestro, & in spiritu uestro que sunt dei. Et 1. Cor. 7. Propter supra uitanda, suam quisq; uxorem habeat & suum quæq; uirum habeat.

In castis itaq; mentibus & corporibus libenter habitat spiritus sanctus. Impura & spurca corda ut foetidissimam latrinam horret

FRIDERICVS.

Audiam nunc ex te septimi præcepti expositionem.

F. OTHO.

VII

Non furaberis.

Hoc præcepto pater coelestis unicuiq; munit suas facultates, placet enim DOMINO, ut SVVM quisq; teneat, ut sit distinctio rerum & sint dominia. Sicut enim euangelium non abolet præcepta dei, ita non tollit rerum proprietatem. Non solum autem uult dominus ne surripias aliena bona, sed etiam ut tuis bonis adiuues proximum.

Eleemo

Eleemosynam de tua substantia
egentibus libenter erogare,
Luce II.

Dare omni petenti **Luc. 6.** Sed iux
ta regulam **Pauli 2 Cor. 8.** non
ut alijs relaxatio sit, tibi angu-
stia.

Liberalitatem exercere in domesti-
cos. Nam qui suis, & maxime
familiaribus non prouidet fi-
dem abnegauit, & est infideli
deterior, **1 Tim. 5.**

Igitur Bo-
na opera
septimi
precepti
sunt.

Ei qui te uult in ius trahere, ac tu-
nicam tollere, permitte & palli-
um, **Matth. 5.**

Mutuuum dare & nihil inde spe-
rare, **Luc. 6.**

Operari manibus & honeste pa-
rare rem unde uiuas & egen-
tibus impertiaris, **Ephes. 4.**

Proximi rem tueri, & ubi licet
augere.

Liberalem esse erga ministros eca-
clesiæ, & scholarum modera-
tores, pauperesq; studiosos, ut
ministerium ecclesiasticum con-
seruetur

CATECHESIS

seruetur, & floreat schola
 In omni negotio equitatem &
 legem naturalem inter ho-
 mines seruare.

Auaritia, nihil cuiquam dare.
 Iniusta lucra sectari, dolo
 malo, malis contractibus,
 prohibitis artibus aliena
 bona compilare.

Iniquitatem exercere in men-
 sura, ulna, pondere, & fra-
 trem in negotio circumue-
 nire.

Rem tuam ignauiter tueri, ut
 tandem tibi necessaria uita
 desint.

Mendicare, cum queas ex tuo
 labore uiuere.

Bona tua prodigalitate dissi-
 re, ut dein cogaris ex alie-
 no rapere.

Peccata uel
 mala opera
 contra septi-
 mam legem.

Patrocinia in malis causis per
 corruptelas emere, iustas
 mercedes non dare, im-
 sturas in omnibus mercia-

bua

bus exercere, quod faciunt insti-
tores, caupones, mercatores.

Furari, rapere aliena, usuras ex-
ercere **Exod. 22. Leuit. 25. Deu-**
ter. 21. **Ezech. 18.**

Bona ecclesiarum, quæ ad alēdos
V E R B I ministros collata
sunt in prophanos usus uerte-
re. **A**ut hæc absumere, cum nom-
sis idoneus seruire ecclesiæ
Christi in uerbo & ad ministra-
tione sacramentorum.

Vide obsecro frater, quam plena sint omnia
furtis, si nucleum huius præcepti excusseris, **D**ie
kleine dieb henckt man, die grossen vastet vnd
feiret man ô tempora, ô mores.

F R I D E R I C H V S.

Si & usurarij sunt fures, cur nemo illas uor-
gines inexplebiles trahit in gemonias? **S**ed enu-
mera pœnas furum & premia obedientium.

F. O T H O.

Nonne satis est supplicij **T**antalus illis, quod
multis, stultis ac noxijs cupiditatibus & hæc bre-
uem uitam sibi reddunt longe acerbissimam, &
à futura uitæ beatitudine se ipsi penitus exclu-
dunt, **S**ed pergo, **O**lim pœna furum in lege **M**os-
si,

si, erat restitutio dupli, quadrupli & quintupli
Exod. 22. Et **Salomon Prouerb.** cap. 6. iubet
 & furem reddere septuplum & omnem substan-
 tiam domus tradere, ut liberet se. **I. Cor. 6.** Ne-
 que fures, neque auari neq; rapaces regni dei hæ-
 reditatem accipient.

Et **Luc 6.** habes præmia, **D**ate & dabitur
 uobis, **M**ensuram bonam & consertam & con-
 cussam atq; exundantem dabunt in sinu uestrum
Eadem mensura qua metimini, metientur ali-
 j uobis. **Prouer. 28.** Qui dat pauperi non indige-
 bit, qui despicit deprecantem, sustinebit penu-
 riam.

Psal. 36. Tota die miseretur & commodat
 iustus, & semen eius in benedictione erit, id est,
 multiplicabitur & ditescet ex benedictione do-
 mini. **B**enedictio enim domini diuites facit, **P**ro-
 uerb. 10.

Luc. 16. Facite uobis amicos ex **M**ammona
 iniusto, ut cum defeceritis, recipiant uos in ætera-
 na tabernacula.

Matth. 10. Qui ad bibendum dederit aqua
 frigida poculum uni ex pusillis his, tantum no-
 mine discipuli, amen dico uobis, non perditurus
 est mercedem suam.

FRIDERICHVS.

Cum

Cum **Christus** **Luc.** 18. dixerit, difficile esse ut perniciosus in regnum dei intret, licet ne **Christiano** possidere diuitias.

F. OTHO.

Difficile quidem est, sed non impossibile, **A-**braam, **Iacob**, **Dauid**, **Asa**, **Iosaphat**, **Iob** erant diuites, sed simul sancti & filij dei, licet igitur **Christiano** proprias possessiones habere etiam amplas. Sed hanc **Psalmistæ** regulā obserua, **Psal.** 61. Diuitiæ si adfluant, nolite cor apponere. Nemo enim potest seruire deo & **Mammonæ**, **Matthæi** 6. **Christus** auaritiā hominum reprehendit, non prohibet usum diuitiarum. Sed præceptor noster iussit, ut hanc **Pauli** admonitionem ad uerbum ediscamus, tanquam antidotum contra uenenum auaritiæ. 1. **Tim.** 6. **Questus** magnus est, pietas, cum animo sua sorte contento, nihil enim intulimus in mundum, uidelicet nec efferre quicquam possumus, sed habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti erimus. **Cæ-**terum qui uolunt ditescere, incidunt in tentationem & laqueum & cupiditates multas, stultas ac noxias, quæ demergunt homines in exitium & interitum, si quidem radix omnium malorum est studium pecuniæ, quam quidam dum appetunt, aberrauerunt à fide, & seipsos, implicue-

D
runt

runt doloribus multis. Deim non iubet Paulus diuitias in mare abijcere, quod philosophum quendam ambitiose fecisse legimus, sed iubet ijs benefacere proximo. I Tim. 6. His qui diuites sunt in presenti seculo, præcipe ne elato sint animo, neq; spem ponant in diuitijs incertis, sed in odio uiuente, qui præbet nobis omnia affatim, ad fruendum, ut benefaciant, ut diuites sint operibus bonis, ut faciles sint ad impartendum libenter communicantes, recondentes sibijsis fundamentum bonum in posterum, ut apprehendant æternam uitam.

FRIDERICHVS.

Octauum præceptum mihi exponito.

S. OTHO.

VIII

Non loqueris contra proximum tuum
falsum testimonium.

Hoc præceptum munit iudicia in quibus defen- duntur.	}	Corpora nostra.
		Coniuges
		Res &
		Fama uel nomen.
	}	Ehr vnd gut ge- rucht.

Veritas

Iudicijs
Contractibus.
Veritas in { **Pactis.**
 { **Dictis**
 { **Factis et in omni ui-**
Opera bo { **candor** **ta.**
na huius { **simplicitas, id est, rectitudo, seu**
præcepti. { **ingenuitas, quando omnia sine**
 { **fucō, simulatione & insidijs, se-**
 { **rio & bono studio agimus.**
Vsus linguæ ad defensionem & bo-
num proximi.

Mendacium, quod deus maxi-
me abominatur, Prouerb. 6.

Nam maxime contra natu-
ram hominis est mendaciū

ideo præcipit Dominus,

Exod. 23 Mendaciū fugies

est enim uitium uere diabo-

licum, nam diabolus est men-

dax atq; eius rei pater, Io-

annis 8.

Peccata con- { **In iudicijs ueritatem dissimul-**
tra hanc legē { **lare, fraude opprimere, fal-**

{ **sa testari, calūniari, obtre-**

{ **ctare, deferre, adulari, male**

D 2

dicere

CATECHESIS

cere, den leutem vbelreden:

Non tueri famam proximi, præbere aures detractoribus, eos non obiurgare & repellere.

Lingua deniq; quacunq; ratione contra proximum abuti.

FRIDERICVS

Que sunt hoc loco pœne, & que præmia?

F. OTHO.

Prouer. 19. Testis falsus non erit impunitus, & qui mendacia loquitur non effugiet.

Prou. 21. Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit à tribulatione animam suam.

Psal. 33. Quis est homo qui uult uitam, diligit dies uidere bonos? prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.

Luc 6. Nolite iudicare & non iudicabimini, nolite condemnare, & non condemnabimini. Bonum nomen omnibus diuitijs seculi præstat. Quare detractores qui bonam fratris famam mendacijs denigrant, debent ei restitutionem famæ.

FRIDERICVS.

Nunc tandem & postrema duo præcepta mihi explicato.

F. OTHO.

Nonum

Nonum.

Non concupisces domum proximi
tui.

IX

Decimum.

Non concupisces uxorem eius non ser-
uum, non ancillam, non bouem,
non asinum, nec omnia quæ illius
sunt.

X

Apostolus **Rom. 7.** hæc duo præcepta conne-
ctit, **P**eccatum, inquit, non cognoui, nisi per le-
gem. **N**am & concupiscentiam non nouissem, sci-
licet esse peccatum, nisi lex dixisset, non concu-
piscas.

FRIDERICVS.

Quæ igitur bonæ quas uirtutes exigunt à no-
bis hæc duo præcepta? quæ uitia prohibent?

F. OTHO.

Perfectissimam cordis humani pu-
ritatem, ut sis integer & purus
ab omni inquinamento mala-
rum cogitationum, & prauo-
rum adfectuum.

Exigunt nature nostræ lapsæ

D 3 integri

Has uirtutes
exigunt.

integritatem, summam casti-
tatem, & ueram spiritus pau-
pertatem, omni praua cupi-
ditate radicitus euulsa, ne
fibris quidem relictis, ut per-
fecte omnia quæ in rem &
salutem proximi tui sunt, ex-
petas, & ei fauentissimo cor-
de optes.

Nulla nature nostræ integritas, & uera perfe-
ctio inchoatur in hac uita per spiritum sanctum,
qui nos renouat, sed perficietur plenè in die re-
demptionis, id est, generalis resurrectionis, quan-
do imago dei in nobis perfectæ instaurata, &
restituta fuerit.

Prohibent hæc uitia. **V**irulentissimam radi-
cem omnium peccatorum, peccatum originale,
die erasund, cordis concupiscentiam, malitiam
nature corruptæ quæ nobiscum nascitur, de qua
conqueritur **D**avid **Psal.** 51, **E**cce in iniquitati-
bus conceptus sum & in peccatis concepit me
mater mea. **E**t **A**postolus **Ephes.** 2. **E**ramus natu-
ra filij iræ, id est, peccatores, nascebamur pecca-
to corrupti & deprauati, ut iure nobis deus ira-
sceretur & nos damnaret, adferimus enim no-
biscum morbum nature peccatum originis, quod
est

est causa omnium malorum adfectuū, ideo **Iere-**
mi. 17. uocat cor hominis prauum. Et **Mo-**
ses Gen. 6. & 8. depingit nobis illam nature cor-
 ruptionem & malitiam peccatū originale hor-
 rendo colore. Sic enim ait, omne figmentum co-
 gitationum cordis humani tantumodo est ma-
 lum ab adolescentia per singulos dies, **Ecce**
I. E. Z. E. R. cordis humani, id est, quicquid cogi-
 tat & cupit, solummodo malum est, cor ipsum
 est infectū & deprauatum, quod est fons operū
 Deprauatio enim illa est in ratione & uoluntate
 Sicut & **Christus, Matth. 15.** hanc sententiam de-
 scribit. **Quæ ex corde egrediuntur, impurum**
 reddunt hominem, nam ex corde excunt cogita-
 tiones malæ, cædes, adulteria, stupra, furta, fal-
 sa testimonia, conuicia.

Ideo Moses in lege Deut. 10. præcipit ut **Is-**
raelitæ corda circuncidant, id est ut peccatorum
 originem, fontem & officinam repurgent &
 emundent. **Circumcidite, inquit, præpu-
 cium cor-**
dis uestri. Hic uelut digito demonstrat nobis a-
 gnatam malitiam, corruptionem, & peccatum
 nostrum natale. **Et ne nobis uideremur innocen-**
tes, si forte ab externis interdum sceleribus ab-
stinuerimus, his duob. ultimis præceptis, inter-
nam nature prauitatem, & immunditiam nobis

D 4 reuelat

reuelat, & totius nature peccatum accusat & damnat.

Legis diuine eminentia.

Et hic obserua quanta sit eminentia legis diuine. **H**umanæ leges internam cordis uolicam relinquunt intactam. **N**ullus fur suspenditur propter uoluntatem furandi, sed tantum propter actum furti. **A**rguunt & prohibent tantum externa peccata, quæ etiam humana ratio nouit. **S**ed lex dei perfectissima, perfectissimam obedientiam exigit prohibet omnia uitia externa & interna, exigit internam & externam innocentiam, & perfectionem. **N**am **P**aULO teste est spiritualis, hoc est, præcipit & **E**xigit non tantum externa bona opera, sed munditiam cordis, puras cogitationes & sancta desideria, adfectus sanctos, notitiam timorem, fiduciam, & dilectionem dei, plenamq; obedientiam in omnibus operibus diuinis. **N**am homo est imago dei, ideo debet omnibus modis talis esse, qualem eum uult esse diuina uoluntas, quæ est omnis boni rectiq; infallibilis regula, quicquid huic dissentaneum est, malum est.

Rom. 7.

FRIDERICHVS.

Definito mihi peccatum originale, & simul doce quotuplex sit peccatum.

E. OTHO.

Primum

Primum animaduerte quid sit iustitia originalis, quæ erat integritas uirium humanarum, qua natura humana bene condita poterat legi diuinæ obedire. Nam homo erat conditus ad imaginem & similitudinem dei, **Gen. 2.** quæ imago erat, teste **Apostolo ad Ephe. 4. Colos. 3.** notitia dei, iustitia & ueritas. Sed peccatum horribiliter hanc imaginem dei in homine corrumpit & obliterauit, ut omnes homines naturaliter ab **Adam** pronati ignorent deum, sint iniusti & mendaces. Ideo missus est filius dei **Christus Iesus**, ut hanc imaginem dei in homine instauret & renouet uerbo & spiritu sancto, ut homo rursus per & propter **Christum** consequatur certam dei conditoris sui notitiam, iustitiam, ueritatem & sanctitatem,

Peccatum autem originale est illius iustitiæ originalis carentia & imputatio, qua posteritas **Adæ** propter parentum primorum delictum reanascitur æternæ mortis, estq; horrenda corruptio nature humanæ, quæ secuta est lapsum **Adæ**, qua sic sunt infectæ, deprauatæ & fractæ uires animæ & corporis, ut non possint uerè legi diuinæ obedire. **Augustinus** contra **Pelagianos**, uocat hoc peccatum, concupiscentiam, sed simul comprehendit defectus illos grauissimos

Augustinus
contra
Iulianum
lib. 3.

C 5

& uitia

et uitia enormia, ignorare deum, contemnere deum, non posse credere deo, aut eum timere ac diligere, duplex igitur peccatum describit Apostolus **Rom. 5.**

Peccatū duplex, { Originale, quod in natiuitate carnali contrahunt omnes homines, qui naturaliter nascuntur.
 { Actuale peccatum, quod originali addimus, et est maledictæ arboris maledictus fructus, nempe originalis peccati, ut sunt adfectus prauis, cogitationes, dicta et facta contra decem præcepta dei. Vtrunq; peccatum etiam uocatur mortale, id est, dignum eterna morte.

Nam etsi quedam peccata utpote sanctorū, uocantur uenialia, non tamen ex natura, sunt uenialia, id est, digna quæ ueniam consequantur, sed tantum ex gratia dei propter Christum, fide apprehensum. Sicut Apostolus, **Rom. 8.** dicit nullam esse condemnationem in uere Christianis. Non dicit nullum peccatum, sed nullam condemnationem, quia propter Christum non imputantur eis peccata ad mortem.

FRIDERICVS.

Quæ sunt pœnæ originalis peccati, quod ab Adam in nos dimanat?

F Otho

Mors corporalis aeterna, morbi, dolores, cae-
des, omnesq; calamitates, quibus natura humana
adfligitur, tyrannis Satanae, in cuius potestatem
iusto dei iudicio lapsa est natura, propter pecca-
tum, qui sic dominatur in ijs qui Christum re-
demptorem ignorant, ut eos impellat ad omnis
generis flagitia, ad blasphemias, haereses, seditio-
nes, caedes, odia, hypocrisin. Philosophia mira-
tur & ignorat unde in naturam humanam uene-
rit illa prauitas & tanta mala. Sed sacre literae
docent, causam tot malorum esse peccatum ori-
ginis. Gen. 2. ait Deus ad Adam. Quocunq; die
comederis ex ligno scientiae boni & mali, MOR-
TE morieris. Et Rom. 5. Per unum hominem,
peccatum in mundum introijt, ac per peccatum
mors, & sic in omnes homines mors peruasit,
eo quod omnes peccauerunt, id est, rei facti, seu
peccatores sunt, seu habent peccatum. Et Ro-
ma. 6. Stipendia peccati mors. Et obserua dili-
genter quod diabolus mendax, & uoluntas pri-
morum parentum sunt causa peccati originalis,
Deus nullius peccati causa est. Nam bene crea-
uit naturam, sed uoluntas malorum, uidelicet dia-
boli & impiorum est causa omnis peccati.

FRIDERICHVS.

Quare

Quare lex dei neminem potest iustificare, cum tamen sit doctrina perfectissima, omnia bona opera & omnem hominis perfectionem, quam optime docens & præscribens

E. OTHO.

Culpa non debet adscribi sanctæ, iustæ & bonæ legi dei, sed nostræ naturæ peccatrici & corruptæ, quæ etsi audiat legem omnia bono præcipientem & omnia mala prohibentem, non potest tamen suis uiribus uel intelligere, uel implere legem, sed peccatis cæca delectatur, tantum abest ut suapte ui fugiat peccata & bona opera sectetur. Verissime igitur Augustinus de spiritu & litera & de natura & gratia scripsit, Homini ad iustitiam non tantum esse necessarium doctorem, sed Christum, adiutorem, medicum & iustificatorem, qui cor renouet, & spiritum donet, ut lex etiam in cordibus nostris scribatur. Voluntas per legem ostenditur infirma ad bonum faciendum, datur gratia Christi ut sanet uoluntatem, Sanata uoluntas incipit facere legem, illa obedientia legis est in hac tota uita ad huc exigua & plus nimio imperfecta, quia uix inchoata, hærent enim in natura nostra reliquie peccati, placet tamen illa exigua obedientia deo & conuiuet ad reliquum peccatum propter Christum,

Augustinus.

stum, in quem credimus, & hac fide sumus iam filij dei, & facti membra Christi. Ideo nulla est damnatio in nobis, etiamsi sit adhuc peccatum.

FRIDERICHVS.

Audito etiam iustificatos & habentes spiritum sanctum, propter peccatum adhuc inhabitans in carne, legem non implere, Erga lex eos ut peccatores damnat?

F. OTHO.

Minime, habent enim grande priuilegium præ alijs peccatoribus. Hoc te uelim alta mente reponere ut thesaurum, Quicquid in iustificatis desideratur & deest impletioni legis, ut semper multa desunt, non imputatur eis ad damnationem propter fidem in Christum, ut hæc aurea Apostoli uerba docent Gal. 3. Christus factus est pro nobis maledictum, ut nos à maledictione legis redimeret, id est, lex damnat iure optimo omnes homines ut transgressores legis. Verum pater cœlestis ex mera charitate, misit filium suum Christum, innocentem agnum, qui nullum peccatum fecit, imò nec facere potuit, ille subiit poenam peccati & factus est pro nobis uictima expiatoria & propiciatoria in cruce, atq; legi accusatrici ademit ius illud damnandi illos qui credunt in Christum. Nam ipse est

est propiciatio pro eis, ut ipsi iam etiam si ad huc in se sint peccatores, tamen iusti nunc reputentur propter Christum, qui solus legem perfectissime impleuit, & ex gratia nobis á patre donatus est, ut ipse sit iustitia nostra, & impletio eius fiat nostra, 1. Cor. 1. Ideo Rom 10. Apostolus clare pronunciat Christum esse impletionem legis ad iustificationem omni credenti, id est, qui in Christum legis impletorem credit, habet iam hoc quod lex postulat, ex gratia imputante, etiam iustus reputatur apud deum, ac si ipse legem proprijs operibus impleuisset. Habet enim per fidem in Christum primo remissionem omnium peccatorum, propter quæ lex ipsum damnauit, deinde spiritum sanctum etiam accipit cuius gratia & auxilio incipit etiam in se obedire legi. Postremo quicquid adhuc non impletur, propter Christum remittitur & non imputatur. Hanc Apostoli doctrinam necessariam probe intellexit Augustinus, qui lib. 1. Retract. cap. 19. disputat an lex in hac uita impleatur, & respondet ad hunc modum, Omnia mandata dei implentur, quando quicquid non fit, ignoscitur.

FRIDERICHVS.

Quid opus erat lege, uel decem præceptis, si non possunt iustificare peccatores, sed tantum damnare.

F. Otho

Legis doctrina modis omnibus necessaria est homini, ut coerceat, arguat, & erudiat,

Primo enim lex est iniustus posita, I. Tim. I, id est, data est ut per eam tanquam freno aut re pagulo coerceantur iniusti, ne impune expleant desideria carnalia. Lex est enim pedagogus, compescens effrenem malitiam hominum sicut catenæ, & uincula uinciunt & coercent leones & efferas bestias, ne lædant homines.

Ad hanc necessariam disciplinam retinendam ordinavit deus magistratum, ut custodem legis, legem doctrinam, pœnas, & calamitates. Cum enim nulla sit efferatior bellua, quam agnata cordis nostri malitia, & concupiscentia, certè ad eam domandam omnino his frenis & uinculis opus erat, ut qui Christiani esse uolunt, lege tamen territi, minus sint mali, & nocentes, quam nolunt, ut saltem pax æterna seruetur.

Dein incredibilem utilitatem adfert lex, quã do nos carnaliter securos & in peccatis stertentes salubri austeritate expergeficit, terret, peccatum arguit & reuelat. Rom. 3. Lex est cognitio peccati.

Hic uidebis, etsi lex nõ possit iustificare peccatorem, tamen preparat eum ad ueram iustificationem

cationem

cationem. Nam quando spiritus sanctus per legē arguit mundum de peccato, & perterrefacit conscientias, ut peccator iam uideat suam maledictionem, miseriam, & damnationem, tum fit cor contritum, & humiliatum hac cognitione propriæ miseriæ, & incipit de se & suis uiribus desperare, & sitire & querere gratiam medici unici, ac mediatoris **I**ESU **C**HRI**S**T**I**.

Ita lex fit noster pädagogus ad **C**hristum, quem sine hac cognitione non quereremus, sed stupidi, & cæci putaremus nos esse sanos, & in exitiali morbo periremus.

Ad hunc modum facit lex pauperes spiritu, id est, contritos, quibus deinde ut idoneis auditibus utiliter prædicatur euangelium de gratia dei in **C**hristo, infirmus enim magno desiderio confugit ad medicum. **E**cce quam bona & necessaria monitrix est lex dei, ne moriamur stupidi in peccatis nostris, urget enim peccatores ad unicum iustificatorem, & saluatorem **C**HRI**S**TUM **I**ESUM.

Postremo necessaria est lex iustis & iniustis, ut elenchus bonorum operum. **D**iscimus enim in ea qui sint ueri cultus dei, quæ sint uera bona opera deo grata. **E**st lex dei perfectissima doctrina omnis honestatis, & omnium bonorū operum

rum, cui si contuleris omnes Ethnicorum libros apud philosophos merae sunt tenebrae. Porro cum in Christianis reliquiae peccati supersint, carere & ipsi lege nec possunt, nec debent, ut arguantur, & coërceantur per legem. Oportet enim iustificatos iugiter uersari in meditatione legis diuinæ, ut deo obediant.

Iam obserua uerbum dei **Leuit. 18.** quod est promissionum legalium summa. **Ego dominus deus uester, custodite leges meas atq; iudicia, QVAE FACIENS HOMO VIVET IN EIS** Sicut Christus legisperito respondet interroganti, quid faciendo uitam æternam possidebo **Hoc fac id est, Dilige dominum deum tuum ex toto corde &c. & proximum tuum sicut teipsum, id est, imple totam legem, ET VIVES,** nimirum uita æterna.

Et **Matth. 19.** Si uis ad uitam ingredi, serua mandata.

Summa minarum legalium est, **Deut, 25.** Maledictus omnis qui non manserit in omnibus sermonibus legis, ut faciat ea.

FRIDERICHVS.

Exime mihi & hunc scrupulum, audio lege neminem iustificari, sed nos omnes damnari & maledici, quippe iniustos, cum in hac corrupta
E natura

natura nemo propria impletiōe possit legi satisfacere, uel perfecte obedire. Et nemo saluatur nisi si iustus quæ igitur superest nobis spes salutis?

F. OTHO.

Vera dicis. Nemo in hac uita iustus est propter obedientiam legis, quia nemo satis facit legi tam ardua exigenti, ideo nobis alia uia ad iustitiam & salutem quærenda est, quam per legem nempe in diuinis promissionibus, quæ sunt euangelium dei promissum per prophetas, in scripturis sanctis de Christo Iesu filio dei, quid fecerit & passus sit, ut nos à peccatis, morte & diaboli potestate redimeret, id est, iustos & saluos efficeret in æternum.

Hæc est igitur nunc unica uia implendi legē, consequendi iustitiam & uitam æternam, nempe credere in Iesum Christum, qui & legem perfectissime impleuit, & pro peccatis nostris satisfecit, deo patri nos sua morte reconciliauit, remissionem omnium peccatorum, & uitā æternam nobis meruit. Quare qui in hunc **I E S U M C H R I S T V M** credit, ut unicum nostrum redemptorem, meditatorem & iustificatorem & saluatorem, ille hac fide certo & gratis per misericordiam dei in Christo promissam, & propter Christi merita, non propter suam impletionem legis

legis consequitur remissionem peccatorum, iustificationem, ut iam reputetur, coram deo iustus, ac si legem dei suis perfectis operibus impleuisset, & tandem uitæ æternæ sortietur hæreditatem.

Nullus igitur homo suis operibus, passionibus ac meritis coram deo iustificatur, sed tantum per misericordiam dei ex meritis infinitis Iesu Christi.

Idem Petrus Act. 15. in concilio apostolico ingenue fatetur, neq; apostolos neq; patres eorum, legem implere & per legem iustificari & saluari potuisse, sed per gratiam domini Iesu (inquit) credimus nos saluos futuros, sicut & isti, id est, gentiles saluantur fide Christi sine meritis proprijs. Sic patres etiam ante incarnationem Christi non sunt iustificati, per legem ac opera legis, sed per promissionem & fidem. Omnes enim in omni necessitate confugerunt ad gratiam & benedictionem dei in Christo promissam, tanquam ad asylum, & sic liberati sunt à peccato & morte.

Acto. 10. Omnes prophete testimonium fecerunt Christo, quod remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius, id est, propter ipsum, ac ipsius merita, quisquis crediderit in eum

Act. 13. Per Christum uobis annunciatu[r] remissio peccatorum & ab omnibus à quibus non potuistis per legem Mosi iustificari, per hunc (Christum) omnis qui credit iustificatur.

Act. 16. Custos carceris adcidit Paulo & uile ad pedes, dicens, Domine quid me oportet facere, ut saluus fiam? Cui illidixerunt, Crede in Dominum Iesum, & saluus eris tu & domus tua, Quasi dicerent, Hoc quod tu potes, facere uel opera tua, non possunt te saluare, sed solus Christus si in eum credideris. Ideo Apostolus Rom. 3. sic de iustificatione pronunciat, Arbitramur fide iustificari hominem absq[ue] operibus legis, id est pronunciamus coram toto mundo nullum hominem per opera legis iustificari coram deo, sed tantum consequi remissionem peccatorum reputariq[ue] iustum propter Christum per misericordiam si in eum crediderit.

Hic diligenter obseruabis, iustificationem peccatoris, esse meram gratiam, quantũ ad nos attinet, nos enim non possumus eam mereri sed si respexeris ad Christum, innuenies infinitũ meritum. Oportebat enim interuenire immensum precium redemptionis, quo redimeremur à diabolo, & perfectissimam hostiam deo offerri pro peccatis mundi, ut per eam placatus deus reconciliaretur

ἀντίλυ=
 ἡγορ ὕ=
 πειρ πᾶν=
 τωρ.

cillaretur generi humano, hæc hostia est **Christus**, agnus dei tollens peccatum mundi. **Vide** obsecro quanta fuerit ira dei contra peccatores, nulla enim hostia placari potuit deus iratus peccato, nisi tantum morte unigeniti filij. **Ideo** **Apostolus Rom. 3.** cum dixisset, nos omnes esse peccatores, iustificari autem gratis per illius gratiam mox addidit, **Per redemptionem quæ est in Christo Iesu**, quæ proposuit deus propiciatorium per fidem interueniente ipsius sanguine. Sic enim malo interpretari græcam uocem in genere neutro τὸ ἰλασῆριον, id est, propiciatorium, quam ἰλασῆριον in masculino, nam **Apostolus** proculdubio tractans **Rom. 3.** ueritatem & lucem **Christum** respexit ad propiciatorium Iudeorum, id est, coopertorium arce testamenti, quod erat figura & umbra **Christi** uenturi, **Exod. 25.**

Similiter docet **Christus Ioan. 3.** Sic deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. **Si** fides in **Christum** consequitur uitam sempiternam, ergo per fidem etiam iustificamur. **Nam** hæc tria, quæ nobis in **Euangelio** promittuntur & donantur, coherent, nempe remissio peccatorum, iustificatio & donatio uitæ æternæ.

E 3 Porro

Porro idem prædicarunt, etsi aliquando te-
tius, Propheta omnes, qui unanimiter & uno
spiritu uaticinati sunt de officio et meritis Chri-
sti, quod morte sua & resurrectione peccata no-
stra fuerit expiaturus, & ueram iustitiam alla-
turus, quod legis maledictionem ipse unus de-
buerit & potuerit auferre, & ueram benedi-
ctionem reddere, id est iustitiam & uitam æter-
nam.

Moses concionatur Gen. 3. de semine mulie-
ris contrituro caput serpentis, id est, de Christo
uicturo diabolum, & de structuro regnum pec-
cati & mortis. Et cap. 22. promittit in semine
Abrahæ gentibus uniuersis benedictionem, id est
remissionem peccatorum, iustitiam, spiritum san-
ctum, & æternam uitam in regno cœlesti per &
propter Christum.

Nec tacent prophetae quomodo hæc benefi-
cia Christi accipiamus. Isa. cap. 53 palam docet
per fidem in Christum nos hæc inæstimabilia
bona accipere. Seruus meus, inquit, iustus cogni-
tione sui, iustificabit multos, quorum iniquitates
ipse portabit. Quid autem aliud est notitia Chri-
sti, uel scire Christum, quam credere in Chri-
stum, ut in unicum præcium redemptionis pro
nobis. Hac igitur noticia, uel fide consequimur
missionem

remissionum peccatorum, & omnia Christi beneficia. **F**ide tantum iustificamur Paulo teste. **Q**uare necessarium est hanc iustificatricem notitiam esse ipsam fidem, uel fidei iustificatrici inseparabiliter esse iunctam. **T**um si hac notitia Christi iustificamur, profecto Moabitica sophistarum superbia confundetur, quæ fidem somniat esse notitiam historię tantum, quam & Satan habet meliorem & certiolem, quam sophistæ mancipia Papæ. **O**portet certè hanc notitiam Christi esse, non solum intelligere literaliter historiam passionis Christi, & Euangelistas, sed & uelle serium, & accipere prompta uoluntate, oblatam in Euangelio gratiam omnem, promissionem remissionis peccatorum & iustificationis, quemadmodum exemplum Chananae, **Matt. 5.** abunde testatur, quæ non solum intellexit summam illam euangelij, nempe Iesum Nazarenum esse uerum illum Messiam, Dauidis filium, apud quem gratiam dei, & in omni necessitate auxilium & liberationem, querere debemus sed etiam hanc gratiam & hoc promissum auxilium importuna querebat, & ex animo cupiebat, sicut eius fides, eximie in tentatione constans, testatur, & **Christus ait, O Mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut uis,**